

Представяне на проект

Повишаване информираността за значението на логопедичната терапия при инсулт и афазия: научен и практически подход

доц. д-р Катерина Щерева

доц. д-р Елена Бояджиева-Делева

доц. д-р Явор Грънчаров

ас. д-р Емануела Щика

докторант Андреа Божилова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по науки за образованието и изкуствата; Катедра „Логопедия“;

Катедра „Визуални изкуства“; email: kshtereva@uni-sofia.bg

Project Presentation

Raising Awareness of the Importance of Speech and Language Therapy in Stroke and Aphasia: A Scientific and Practical Approach

Assoc. Prof. Dr. Katerina Shtereva

Assoc. Prof. Dr. Elena Boyadjieva-Deleva

Assoc. Prof. Dr. Yavor Grancharov

Assist. Prof. Dr. Emanuela Shtika

PhD Student Andrea Bozhilova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Faculty of Education Studies and the Arts; Department of Logopedics;

Department of Visual Arts; email: kshtereva@uni-sofia.bg

Project abstract

Stroke is one of the leading causes of morbidity and mortality in Bulgaria, affecting over 50,000 people annually (NCIPD, 2023). Aphasia, a language and communication disorder, occurs in approximately 50% of stroke survivors and significantly impairs recovery and quality of life. Despite the proven benefits of speech and language therapy (SLT), access to such services in

Bulgaria remains limited, and awareness among healthcare professionals and the public is insufficient.

This project addresses these challenges through three core objectives:

1. **Medical professionals' awareness** – assessing the knowledge of general practitioners and neurologists about the role of SLT in post-stroke and dementia-related aphasia.
2. **Patient and family education** – evaluating the understanding of patients' relatives regarding the importance of early SLT intervention.
3. **SLT workforce readiness** – examining speech therapists' preparedness to work with individuals with aphasia and identifying needs for further training, diagnostic improvement, and enhanced therapeutic methods.

The methodology includes empirical research, analysis of current practices, and the development of informational resources for professionals and families. The project promotes inter-institutional collaboration and aims to build a sustainable support network for individuals with aphasia.

Expected outcomes include increased awareness of the role of SLT, identification of current challenges, dissemination of best practices, and the creation of an interactive map of qualified SLTs specializing in aphasia across Bulgaria. In the long term, this initiative will contribute to the advancement of SLT practice, facilitate access to therapy, and promote multidisciplinary approaches in aphasia rehabilitation.

Keywords: *aphasia, speech and language therapy/logopedics, stroke, dementia, multidisciplinary approach*

АНОТАЦИЯ НА ПРОЕКТА

Мозъчният инсулт представлява една от водещите причини за заболяемост и смъртност в България, като годишно засяга над 50 000 души (НЦОЗА, 2023). Смъртността от инсулт в страната е значително по-висока от средната за Европа, което подчертава необходимостта от ефективни рехабилитационни стратегии. Едно от най-сериозните

последствия след инсулт е афазията – нарушение на речта и комуникацията, което засяга приблизително 50% от пациентите с мозъчно увреждане. Въпреки че логопедичната терапия е основен компонент в процеса на възстановяване, достъпът до логопедична помощ в България остава ограничен, а информираността на здравните специалисти и обществото по темата е недостатъчна.

Настоящият проект има критична роля в адресирането на тези предизвикателства, като се фокусира върху три ключови аспекта:

1. **Информираност на медицинските специалисти** – анализ на нивото на осведоменост на общопрактикуващите лекари и невролозите относно значението на логопедичната терапия при афазия вследствие на инсулт и деменция.
2. **Осведоменост на пациентите и техните семейства** – оценка на знанието и разбирането на близките на засегнатите лица относно важността на ранната логопедична интервенция.
3. **Подготовка и капацитет на логопедите** – изследване на готовността на логопедите в България да работят с пациенти с афазия и идентифициране на необходимостта от допълнителни обучения, усъвършенстване на диагностичните методи и подобряване на терапевтичните подходи.

Методологията включва провеждане на проучвания, анализ на съществуващите практики и разработване на информационни материали за специалисти и семейства. Проектът ще насърчи междуинституционалното сътрудничество с цел изграждане на устойчива мрежа за подкрепа на пациентите с афазия. Очакваните резултати включват повишаване на информираността относно значението на логопедичната терапия, систематизиране на добри практики, установяване за настоящите предизвикателства в логопедичната терапия, както и създаване на интерактивна карта с информация за квалифицираните логопеди в областта на афазии в България.

В обобщение, чрез научнообосновани изследвания и практически инициативи проектът ще допринесе за развитието на логопедичната практика, ще подобри достъпа до терапия и ще насърчи прилагането на мултидисциплинарни подходи в рехабилитацията на

пациенти с афазия. В дългосрочен план, постигнатите резултати ще окажат положително въздействие не само върху пациентите и техните семейства, но и върху здравната система и образователните програми. Проектът ще създаде устойчива основа за по-ефективна логопедична терапия в България, като спомогне за интегрирането на съвременни диагностични и терапевтични практики в областта на афазииите.

***Ключови думи:** афазия, логопедична терапия, инсулт, деменция, мултидисциплинарен подход.*

Състояние на научните изследвания в областта на афазията в България и необходимостта от по-задълбочени и съвременни подходи

Изследванията върху афазията в България започват през 70-те години на XX век, когато невролозите **Людмил Мавлов, Петя Овчарова и Радослав Райчев** поставят основите на научните разработки в тази област. В този период се появяват първите клинични анализи на речевите нарушения, които интегрират достиженията на невропсихологията с български емпиричен материал. Първата докторска дисертация, посветена на афазията, е защитена от **д-р Радослав Райчев** през 1972 г. – **„Някои клинични и патофизиологични аспекти на речевите нарушения при болни с моторна афазия и дизартрия от съдов произход“**. Малко по-късно, през 1978 г., **проф. д-р Юлияна Стоянова** защитава дисертацията си **„Езикова реализация и нейни нарушения при огнищни мозъчни увреди“**, която задълбочава разбирането за механизмите на езиковата дисфункция при мозъчни увреди. Най-значимите резултати от тези ранни проучвания са обобщени в монографията **„Афазии, апраксии, агнозии“ (Овчарова, Райчев, 1980)**, която представя анализ на неврологичните и когнитивните аспекти на афатичните разстройства. През този период афазиологичните изследвания у нас се основават главно на невропсихологичната парадигма, докато логопедичната и социалната терапия и рехабилитация остават до известна степен второстепенни в научния дискурс.

С началото на XXI век интересът към проблемите на афазията и невропсихологията в България значително нараства. Появяват се редица публикации, които интегрират международните достижения с българския клиничен опит. Сред тях се открояват обзорни трудове (**Пенчева, 2000; Асенова, 2009; Райчев и кол., 2012**), както и специализирани

изследвания върху речевата патология. Например, **Мавлов (2005)** анализира алексията и аграфията, а **Маринова и Щерева (2023)** разглеждат фонологичните нарушения. Значим принос в терапията на афазията има **Цветанка Генова-Стоянова**, която чрез редица публикации (2007, 2015 и др.) изследва различни аспекти на афазията – еволюция на афатичния синдром, възможности за интеграция на лица с афазия, спонтанно писане, терапия на аграфични нарушения и невропсихологични проявления на афатичните синдроми. Авторката участва и в разработването на **„Методическо ръководство за работа с лица с речеви нарушения /афазия/“ (Боянова, Станкова, Стоянова, 2006)**, както и на **„Терапевтичен албум за работа с лица с речеви нарушения /афазия/“ (Боянова, Станкова, Стоянова, 2006)**. Друг важен аспект в контекста на терапията при афазия е необходимостта от по-широко използване на **Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF)**. Според **Симонска (2009)**, ICF предоставя съвременна рамка за оценка и интервенция при лица с речеви нарушения, като поставя акцент върху функционирането на пациента в различни социални и комуникативни контексти. Сред по-новите разработки, **Горанова (2021)** анализира възстановяването на езика и речта при сензорните форми на афазия и представя конкретни терапевтични насоки за логопеди и студенти по логопедия.

Въпреки напредъка в изследванията, българската научна литература показва съществени пропуски и ограничения. Все още липсват широкомащабни емпирични проучвания, които да анализират разпространението и особеностите на афазията в различни популации. Повечето налични изследвания са базирани на ограничен брой пациенти, което лимитира възможностите за изводи с по-широка приложимост. Освен това, терапевтичните модели, които се прилагат в България, все още не са достатъчно интегрирани със съвременните невронаучни методи и технологични иновации като компютърно-базирани терапии, телемедицина и виртуална реалност.

Наред с научните изследвания, необходимо е също така повишаване на информираността относно **ролята на логопеда в терапията на афазията**. Логопедичната намеса е от съществено значение за възстановяването на комуникативните способности на пациентите, но нейното значение често остава подценено от медицинския персонал, семействата на пациентите и по-широката общественост. Разширяването на познанията по

темата сред заинтересованите страни, включително здравни специалисти, терапевти и социални работници, е ключова стъпка към подобряване на грижата за хората с афазия.

Цели на проекта

Научно-изследователски цели на проекта:

1. **Анализ на информираността** на общопрактикуващите лекари относно ролята на логопеда при афазия вследствие на инсулт и деменция.
2. **Изследване на осведомеността** на семействата на лица с афазия вследствие на инсулт и деменция относно значението на логопедичната терапия.
3. **Оценка на готовността** на логопедите в България за работа с пациенти с афазия вследствие на инсулт и деменция.
4. **Идентифициране на необходимостта** от разширяване на познанията, диагностичните методи и терапевтичните подходи при работа с пациенти с афазия от страна на логопедите в България.

Образователни цели на проекта:

1. **Проучване и повишаване на информираността** сред здравните специалисти и обществеността за ролята на логопеда в рехабилитацията на афазия.
2. **Разработване на познавателни и образователни материали** (брошури, уеб ресурси и др.) за семейства, лични лекари и специалисти.
3. **Участие в научни форуми** за логопеди, лекари и рехабилитатори относно най-добрите практики при афазия.
4. **Стимулиране на междуинституционално сътрудничество** за насърчаване на мултидисциплинарния подход в обучението и практиката.

Практико-приложни цели на проекта:

1. **Създаване на база данни** (интерактивна карта) с доверени логопеди, подготвени да работят с пациенти с афазия вследствие на инсулт и деменция.
2. **Разработване на информационни брошури, плакати и онлайн материали**, насочени към повишаване на информираността относно ролята на логопеда при

инсулт и афазия както сред лекарите, така и сред семействата; изготвяне на флаери с ключова информация, интерактивна карта, която ще се интегрира в уебсайтовете на партньорските организации, както и специална уеб страница на сайта на ФНОИ, съдържаща допълнителни материали и информация. Достъпът до тези ресурси ще се осигури чрез QR кодове, които ще насочват потребителите към съответните материали. В допълнение, за 29 октомври – Световния ден за информираност за инсулта, ще се подготвят афиши и информационни материали, които ще се разпространят във ФНОИ и Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

3. **Изграждане на устойчиво сътрудничество** с ключови институции и организации, включително:
 - Асоциация за инсулт и афазия
 - Българско дружество по инсулт
 - Българска асоциация по невросонология и мозъчна хемодинамика
 - Национално сдружение на общопрактикуващите лекари в България
 - Национално сдружение на общините в Република България
4. **Популяризиране на резултатите от проекта** чрез участие в научни форуми, конференции и обществени инициативи.
5. **Активно участие в събития**, посветени на повишаване на информираността за мозъчните заболявания.

Описание на изпълнението на проекта

Проектът ще се реализира чрез следните **изследователски задачи**:

1. Анализ на информираността на общопрактикуващите лекари относно ролята на логопеда при афазия вследствие на инсулт и деменция.
2. Проучване на осведомеността на семействата на лица с афазия относно значението на логопедичната терапия.
3. Оценка на готовността на логопедите в България за работа с пациенти с афазия.
4. Идентифициране на необходимостта от разширяване на познанията, диагностичните методи и терапевтичните подходи при работа с пациенти с афазия.

Методология и видове дейности

1. Дейности за реализиране на научно-изследователските цели и задачи:

- **Проучване чрез анкети и/или интервюта:**
 - Разработване на въпросници за общопрактикуващите лекари и невролозите относно тяхната информираност за ролята на логопеда при афазия.
 - Провеждане на анкети със семейства на лица с афазия с цел оценка на информираността им за логопедичната терапия.
 - Анкетиране на логопеди относно тяхната подготовка и потребностите им в работата с пациенти с афазия.
- **Анализ на съществуващи данни:**
 - Преглед на наличната литература и международни добри практики за терапия при афазия.
 - Обобщение на резултатите от анкетите.
 - Формулиране на изводи за настоящото състояние и потребностите на специалистите и пациентите.
 - **Обработка и представяне на резултатите:**
 - Използване на статистически методи за анализ на събраните данни.
 - Подготовка и реализация на научни публикации и доклади за представяне на резултатите.

2. Дейности за реализиране на образователните цели:

- **Повишаване на информираността сред здравните специалисти и обществеността:**
 - Разработване на информационни брошури, плакати и уеб ресурси за логопедичната терапия при афазия.
 - Участие в кампании за разпространение на материалите в поликлиники, болници, неврологични отделения и рехабилитационни центрове.

3. Дейности по реализирането на практико-приложните цели:

- **Създаване на база данни с доверени логопеди:**

- Разработване на интерактивна карта с логопеди по месторабота, специализирани в терапията на афазия.
- Сътрудничество за връзка между пациенти, семейства и специалисти.
- **Разработване на информационни материали:**
 - Подготовка на материали за лични лекари, специалисти и семейства.
 - Дигитализиране на материалите за по-широк достъп чрез уебсайтове и социални мрежи.
- **Укрепване на партньорствата с ключови институции и организации:**
 - Сътрудничество с Асоциация за инсулт и афазия, Българско дружество по инсулт, Българска асоциация по невросонология и мозъчна хемодинамика и други организации.
 - Участие в съвместни инициативи за повишаване на информираността.
- **Популяризиране на резултатите от проекта:**
 - Включване в научни форуми, конференции и обществени инициативи.
 - Представяне на резултатите в национални/ международни научни издания.
- **Активно участие в събития за информираност относно мозъчните заболявания:**
 - Конференции и конгреси на логопедичната общност, Българско дружество по инсулт, Българска асоциация по невросонология и мозъчна хемодинамика
 - Събития, свързани със „Световния ден за борба с инсульта“ (29 октомври).

Очаквани резултати и научни приноси. Приложимост на резултатите

Проектът ще доведе до значителни научни и практически резултати в областта на логопедичната терапия при афазия, следствие на инсулт и деменция. Очакваните резултати могат да бъдат обобщени в следните основни направления:

1. Научни резултати:

- Оценка на информираността на общопрактикуващите лекари относно ролята на логопеда при афазия вследствие на инсулт и деменция.
- Оценка на осведомеността на семействата на пациенти с афазия относно значението на логопедичната терапия.

- Определяне на степента на подготовка и готовност на логопедите в България за работа с пациенти с афазия.
- Публикуване на научни статии в реномирани списания и представяне на резултатите на научни конференции и форуми.

2. Образователни резултати:

- Повишаване на осведомеността сред здравните специалисти и широката общественост за значението на логопедичната терапия при афазия.
- Разработване на обучителни материали (брошури, уеб ресурси и др.) за лични лекари, специалисти и семейства.
- Стимулиране на мултидисциплинарно сътрудничество между различни професионални групи.

3. Практически резултати:

- Разработване на интерактивна база данни (карта) с квалифицирани логопеди, специализирани в терапията на афазия.
- Разпространение на информационни материали за логопедичната терапия в болници, неврологични отделения, рехабилитационни центрове и кабинети на лични лекари.
- Изграждане на устойчиво сътрудничество с ключови институции и организации в сферата на здравеопазването и образованието.
- Популяризиране на резултатите чрез научни публикации, конференции и обществени инициативи.
- Участие в събития за повишаване на информираността относно мозъчните заболявания, включително „Световен ден за борба с инсульта“ и „Седмичата, посветена на знанията за мозъка“.

Приложимост на резултатите

Резултатите от проекта имат широка приложимост в различни сфери – от научните изследвания и медицинската практика до общественото здравеопазване и образованието. Някои от основните области на приложение включват:

- **Клинична практика:** Разработените подходи ще подобрят практиката на логопедите, работещи с пациенти с афазия, и ще допринесат за по-ефективна терапия.
- **Здравна политика:** Анализът на информираността и готовността на здравните специалисти ще предостави емпирични данни за необходимостта от подобряване на логопедичната помощ в България.
- **Образование:** Образователните материали и обучителните дейности ще подпомогнат подобряването на подготовката на бъдещи логопеди, както и повишаването на знанията на лекари и рехабилитатори.
- **Обществено здраве:** Повишаването на информираността сред населението ще доведе до по-добра навременна реакция при възникване на афазия и ще подпомогне по-добрата социална адаптация на пациентите.
- **Междуйнституционално сътрудничество:** Резултатите от проекта ще стимулират разработването на стратегии за взаимодействието между университети, медицински институции и неправителствени организации, което ще доведе до устойчиво развитие в областта на логопедията.

Библиография:

Асенова, И. (2008). Невроанатомични корелати на възстановяването след афазия. *Специална педагогика*, (3), 3–10.

Боянова, В., Станкова, М., & Стоянова, Ц. (2006). *Методическо ръководство за работа с лица с речеви нарушения /афазия/*. Агенция за хора с увреждания, Фондация „Социална комуникация“.

Боянова, В., Станкова, М., & Стоянова, Ц. (2006). *Терапевтичен албум за работа с лица с речеви нарушения /афазия/*. Агенция за хора с увреждания, Фондация „Социална комуникация“.

Генова-Стоянова, Ц., & Славчева, Н. (2015). Компютърните технологии в терапевтичните подходи при афазия. В *Сборник доклади от международна конференция „Логопедията и ранната интервенция на деца с увреждания“*, Албена, 177–184.

Генова-Стоянова, Ц., Славчева, Н., & Хараланов, Л. (2015). Предизвикателствата на информираното съгласие при пациенти с афазия. *Българска неврология*, 16(2), 121–124.

Горанова, Е. (2021). *Възстановяване на езика и речта при сензорни форми на афазия*. България: Университетско издателство „Неофит Рилски“.

Маринова, Е., & Щерева, К. (2023). Представяне на модел за изследване на фонологията при афазия, адаптиран за българския език. *Български език и литература*, 65(3), 276–289. <https://doi.org/10.53656/bel2023-3-4mk>

Овчарова, П., & Райчев, Р. (1980). *Афазии, апраксии, агнозии*.

Симонска, М. (2009). Международна класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF): същност и перспективи. В Траянова, Д., & Йосифова, Р. (Ред.), *Екипна работа при пациенти с моторен дефицит* (с. 158–166). Изд. Ромел.

Стоянова, Ц. (2005). Теоретични модели за генериране на глаголи и съществителни имена при афазия. В *IV Национална конференция на Националното сдружение на логопедите и фониатрите*, Албена, 175.

Стоянова, Ц. (2005). Терапевтични модели за преодоляване на лексикално-семантични нарушения при пациенти с афазия. В *IV Национална конференция на Националното сдружение на логопедите и фониатрите*, Албена, 180.

Генова-Стоянова, Ц., Славчева, Н., & Хараланов, Л. (2015). Предизвикателствата на информираното съгласие при пациенти с афазия. *Българска неврология*, 16(2), 121–124.